

ANNE NIILES-MÄKI: VIKTOR FRANKLIN LOGOTERAPIAN JA ESISOKRAATTISEN (HERAKLEITTISEN) FILOSOFIAN MAAILMANKUVIEN YHTYMÄKOHDAT FENOMENOLOGIS-HERMENEUTTISEN TARKASTELUN KOHTEENA : MAAILMASSA-OLEMINEN ONTISENA ASEENTEENA

1 MAAILMANKUVA FYSIKSENÄ JA KOSMOKSENA

Artikkelissa valotan sitä, millaisia yhtymäkohtia Viktor Frankl'in kehittämällä logoterapialla on esisokraattiseen filosofiseen perinteeseen, erityisesti Herakleitoksen ajatteluun. Logoterapiasta ja erityisesti esisokraattisesta filosofiasta paljastuu yllättävän paljon olemisen perustaan kiinnitettyjä yhtymäkohtia, joista tärkeimpänä on itse maailmassa olemisen tavan oivaltaminen aivan tietynlaiseksi ja tästä seuraava toiminta, jota artikkelissani koetan valaista. Haluan myös tuoda esille, miten logoterapia jo peruslähtökohdiltaan on filosofiaa sen alkuperäisimmässä muodossaan, ontisena tapana oivaltaa oma – ja muiden – maailmassa oleminen¹.

Esisokraattinen perinne oli ensimmäinen länsimainen selkeästi filosofiaksi muotoutunut ajattelullinen perinne, jossa ihmisen ja hänen elämiskaailmansa välille ei vielä ollut rakennettu käsitteellistä eroa subjekti – objekti –ajattelun kautta. Oman tulkintani mukaan myös Viktor Frankl'in logoterapia-ajattelussa ihminen on suorassa yhteydessä elämiskaailmaansa siten, että hän elämällä tarkoituksellista elämäänsä (Herakleitoksella Logoksen ymmärtäminen tarkoittaa samaa) vaikuttaa omaan ja myös muiden todellisuuteen niin, että jatkuva ymmärtämisen laajentuminen muuttaa paitsi kokijan, myös muiden elämiskaailmaa. Koen, että perustavalla tavalla esisokraattinen (tarkemmin herakleittinen) ja Frankl'in kehittämä filosofia ovat lähtökohdiltaan samat. Ne myös päätyvät samoihin oivalluksiin ihmisen ja hänen elämiskaailmansa ykseydestä.

Yleisesti filosofisessa perinteessä ajatellaan, että maailmankuva muodostuu maailmankatsomuksesta ja mentaliteetista². Maailmankatsomus on tietoinen, refleктоiva tapa ajatella ja selittää ympäröivää maailmaa, kosmosta. Mentaliteetti sen sijaan on tiedostamaton, refleктоimaton omien intentioiden ja uskomusten kokonaisuus, joka on jokaisen ymmärtämisen taustalla; kyseessä on fysiksen ymmärtäminen. Esisokraattinen eli arkaainen

maailmankuva painottuu siis fysikseen ja myös sykliseen aikakäsitykseen, joka poikkeaa länsimaisen nykyihmisen lineaarisesta aikakäsityksestä. Syklisessä aikakäsityksessä ajatellaan, että vaikka kosmos itsessään on ikuinen ja pysyvä, se kuitenkin muuttuu ja uudestisyntyy jatkuvasti. Aika oli siis yksi olemassaolon ulottuvuus; aikaa ei mitattu muistilla eikä sitä irrotettu olemisesta itsestään tietoiseksi käsitteeksi, vaan se koettiin jatkuvana tulemisena (becoming), olevan-tulemisen-tilana. Lineaarisessa aikakäsityksessä ajalla on selkeästi alku ja loppu, aikaa voidaan mitata, ja ihmisen kohtalo on – hegeliläisittäin – Universaalin Hengen ilmenemistä ja täydentymistä kohti historian loppua. Maailmankuva siis muodostuu pyrkimyksestä ymmärtää ja selittää kosmosta ja tämän allaolevasta pyrkimyksestä suuntautua kohti totuutta, todellisuutta, fyysistä. Frankl'in ja esisokraattisen ajattelutavan erot näkyvät maailmankuvan sisään rakennetussa aikakäsityksessä, joskin mielestäni Frankl'illa oli maailmankuvaltaan syklinen tapa ajatella, vaikka hän eli juutalaisena vahvasti lineaarisessa traditiossa.

Juutalaisuuden historia sinänsä on perin polveileva ja mielenkiintoinen, ja siitä löytyy monia selittäviä tekijöitä sille, miksi juutalainen traditio on pysynyt (tai mielestäni pysytetty) vahvasti geneettisenä perintönä viimeisten puolentoista tuhannen vuoden ajan. Alun perin monien pienten paimentolaiskansojen polyteistinen uskonnollisuus vahvistui monolatriaksi vasta kuningas Daavidin aikaan, ja kuningas Joosian aikana vuonna 622 eaa. Jerusalemin temppelistä poistettiin muut jumalat (Baal, Asera, Yam, Mot), ja Jahven kultti keskitettiin sinne. Vähitellen, pakkosiirtolaisuuden aikana, vahvistettiin tietoisesti Jahven asemaa ainoana jumalana, ja tällä tavalla juutalaisuus omana uskontonaan erotettiin ympäröivien kulttuurien uskonnoista. Kanaanilainen, babylonialainen ja persialainen kulttuuri olivat selkeästi polyteistisiä (tosin zoroastrianismi oli dualistinen uskonto) ja syklisen aikakäsityksen omaavia kulttuureja. Edellä mainitut kulttuurit kuitenkin vaikuttivat olennaisesti Israelin kansan uskontoon. Tämä näkyy kaikkien edellä mainittujen kulttuurien omissa maailmansyntymyhteissä, jotka aineksiltaan ovat hyvin samankaltaisia. Juutalaisuus syntyi oikeastaan tarpeesta yhdistää oma Israelin kansa – joka siis oli muodostunut paimentolaisheimoista, joilla oli omat heimokuninkansa – niin, että tästä kuuluvuudesta johonkin voi selkeästi olla ylpeä. Lineaarisen aikakäsityksen omaksuminen muista kulttuureista erottavana tekijänä oli osana tätä pyrkimystä.

Artikkelissani käytän elämismaailman synonyymina kahta esisokraattisen perinteen käsitettä fysis ja kosmos. Mielestäni Viktor Frankl omassa ajattelussaan, tosin käyttämättä juuri näitä käsitteitä, tekee elämismaailmaan saman tulkinnallisen erottelun kuin esisokraateilla oli. Fysis tarkoittaa maailmaa sellaisena kuin se on, riippumatta siitä, miten ihminen on päättänyt sen jäsentää ja järjestellä. Ihminen oliona kuuluu fysiikseen samalla olemisen tavalla kuin muukin oleva. Kosmos taas tarkoittaa maailmaa sellaisena kuin se on ihmisten selitysten ja järjestämisen/jäsentelyn mukaan, maailmana, jonka voimme selittää järjellisesti.

Vaikka Viktor Frankl erottaa ihmisen muusta luonnosta (fysiksestä) siinä, että vain ihminen kykenee asettumaan itsensä yläpuolelle ja olemaan vuorovaikutuksessa oman olemassaolonsa kanssa, ei hän nähdäkseen missään väheksy muiden olioiden olemassaolon tarpeellisuutta tai sitä, että ihminen tarvitsee muita ollakseen ihminen, koska ihmisenä olemiseen kuuluu suuntautuminen johonkin tai johonkuhun itsen ulkopuoliseen. Tätä Frankl kutsuu itsen transsendenssiksi³.

Artikkelissani lähdän liikkeelle selittämällä, miksi olen valinnut fenomenologis-hermeneuttisen näkökulman esisokraattisen ja Frankl'in maailmankuvien yhtymäkohtien tarkasteluun selittämällä, mikä on oma tulkintani fenomenologis-hermeneuttisesta tarkasteluperspektiivistä. Tämän jälkeen esittelen erityisesti sitä valitsemaani maailmankuvaan olennaisesti kuuluvia aluetta, jossa koen esisokraattisen ja Frankl'in ajattelun yhtymäkohtia ja joitakin tiettyjä eroja. Lopuksi pohdin, mitä logoterapia tai tässä tapauksessa oikeammin logoteoria⁴ voi antaa jälkimodernistisessä yhteiskunnassa elävälle ihmiselle, joka on vieraantunut kauas siitä fysiksestä, joka todellisuudessa on koko maailmassa-olemisemme ydin.

2 FENOMENOLOGIS-HERMENEUTTINEN NÄKÖKULMA TARKASTELUUN

Hermeneuttisessa tieteenfilosofiassa tavoitellaan sellaista ymmärtämistä, joka perustuu jo aiemmin koetun ja tiedetyn uudelleen ymmärtämiselle niin, että aiemmat kokemukset nähdään arvokkaina esiymmärryksen asteina ja niiden

muodostama maailmakuva sekä subjektiivisena, omaan situationaaliseen säätöpiiriin kuuluvana ”omana maailmankatsomuksena” että historialliseen aikaan ja paikkaan kuuluvana kollektiivisena muistina. Tavoitteena on tehdä hermeneuttinen kehä tulkitsijalle näkyväksi niin, että tulkitsija (tutkija) ymmärtää omat lähtökohtansa tästä hetkestä ja tiedostaa ne tulkitessaan (tutkiessaan) jotakin sellaista elämismaailman kohdetta, jota voi kuvailla eri tavoin. Lauri Rauhalan mukaan kuitenkin edellä mainittu situationaalinen säätöpiiri voi muodostua ihmistä kahlitsevaksi, samaa toistavaksi kehäksi, jos sen sisään jättäytytään vain passiiviseksi myötälijäksi. Tämän kehän voi murtaa vain valintojen vapaus, periaatteellisen valinnan mahdollisuuden sellainen hyväksikäyttö, jossa merkityssuhdemuodostusta ohjataan inhimillisen henkisen kasvun suunnassa. Rauhala lisää, että mitä monipuolisemmin ihminen ymmärtää, sitä helpompi hänen on todennäköisesti kohdata omassa situaatiossaan väistämätön epäsuotuisuus joutumatta kaaokseen. Rauhalan mukaan ”*maailmankuvan avulla on ainakin jossain määrin mahdollista säännellä oman olemassaolonsa todellistumista ja siten ottaa myös vastuu itsestä*”. (Rauhala 1993,s. 52-53)

Hermeneuttisen tieteenfilosofian pääsuuntauksena pidetään Edmund Husserlin ja Martin Heideggerin kehittämää eksistentiaalis-fenomenologista suuntausta. Sen mukaan ihminen todellistuu erilaisissa olemassaolon muodoissa: kehollisuutena, tajunnallisuutena ja situationaalisuutena. Situaatio tarkoittaa kaikkia niitä ilmiöitä, olioita ja asiantiloja, joihin yksilö on suhteessa ja joihin myös tajunnallinen ja kehollinen reaalistuvat. Ihminen on kokonaisuus, joka edellyttää kaikki nämä olemassaolon muodot. Ihmisen situationaalisuus on siis olemassaolon edellytys, ei vain jotain sellaista, joka ympäröi ihmistä ulkopuolelta ja jota voi reflektoida, jos haluaa. Minun ja (elämis)maailmani välissä ei ole mitään, koska olen aina välttämättä jo suuntautunut johonkin. Tai päinvastoin, maailma on aina jo suuntautunut minuun. Se, miten tämän mistäkin kohdasta valotan, on omaa situationaalista säätöpiiriäni.

Fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma tarkastelutapana taas tarkoittaa sellaista tutkimisen tapaa, jossa otan huomioon todellisuutta koskevan esiymmärrykseni kaikkine uskomuksineen ja kulttuurisine piirteineen, ja ymmärrän, että kaiken tämän perustana on alkuperäinen kokemus maailmasta. Markku Satulehdon mukaan ”*ihminen kohtaa ympäröivän*

aineellisen maailman ensin subjektiivisissa kokemuksissa. Juuri tämä kokemus kommunikoidaan intersubjektiiviseksi yhteisölliseksi totuudeksi. Tätä kokemusta me viime kädessä jäsenämme tieteellisissä konstruktioissa. Erilaiset inhimilliset kulttuurit rakentuvat sen päälle ja käsitteelliset idealisaatiot maailmasta saavat siinä ilmeisyytensä. -- paljastettu elämämaailma on syvimmillään alkuperäisen kokemuksen aluetta”...
(Satulehto 1992, s.31)

Meillä on siis mahdollisuus kokea elämämaailma alkuperäisesti, ottaen huomioon omat rajoituksemme ihmisinä tietyssä kulttuurissa, tietynä aikana, tietyn situationaalisen säätöpiirin sisällä. Mutta kuinka ”alkuperäinen” voi tällainen kokemus olla? Minun kokemukseni, johtuen omasta horisontistani, ovat erilaisia kuin Viktor Frankl’in kokemukset tai Herakleitoksen tai muiden esisokraattien kokemukset. Jos hyväksyn sen, että ottamani tarkkailijan asema on aina jo olemassa, osa elämämaailmaa, voin hyväksyä tästä seuraavan tarpeen jäsentää elämämaailmani piirteitä, eli tematisoida. Todellisuus ja alkuperäinen kokemus ovat silti olemassa, joten voin löytää totuuden todellisuudesta, joka ilmaisee itsensä. Todellisuus ilmaisee itsensä siinä samassa, missä ihminenkin on. Voin siis löytää totuuden siitä todellisuudesta, jossa olen ja kokea jotakin siitä alkuperäisestä todellisuudesta, joka on ollut, sillä maailma, jossa elämme nyt tai olemme eläneet tai tulemme elämään, on kaikille sama. Herakleitoksen sanoin: viisaus (Logoksen ymmärtäminen) on kaikille mahdollista.

Tarkastelussani käytän suomalaisen filosofi Juha Varton tulkintoja esisokraattisesta ja erityisesti Herakleitoksen suorasta tavasta tarkastella olevaa, jota Varto kutsuu maailmassa-olemisen-tavaksi erotuksena nykyihmisen välineellistävistä, luonnontieteellisen diskurssin ohjaamasta havainnoinnista. Juha Varton mukaan alkuperäinen kokemus, ymmärtäminen, on aina kokonaisuus, tapa, jolla ihminen on olemassa. Tällainen ymmärtäminen tuo esille maailmassa ihmisen itsensä kykenevänä johonkin ja olioiden mahdollisuudet tulla ymmärretyksi jonakin. Ymmärtäminen tuo tietoa, jota jakaessaan ihmisen tulee esittää se siinä muodossa, että tulee ymmärretyksi. Siksi tulkinta ja selittäminen ovat tärkeitä; ne avaavat eteemme mahdollisuudet, jotka ovat jo olemassa elämämaailmassa ja tulevat eteemme uusina mahdollisuuksina, joilla voimme ottaa maailman omaksemme.

Koska olen valinnut fenomenologis-hermeneuttisen näkökulman ymmärtämisen, tulkinnan ja selittämisen (kuvailemisen) tavakseni, on selitettävä myös, miten näkökulma ilmenee artikkelissa ja millaisia rajoituksia tämän vuoksi olen päättänyt tehdä. Kun tarkastelen Viktor Frankl'in ja esisokraattisen tradition maailmankuvia, otan koko ajan huomioon omat lähtökohtani ymmärtäjänä, oman esiymmärrykseni ja sen situationaalisen säätöpiirin, joka rajaa ymmärrykseni tähän-ja-nyt tapahtuvaan kokemukseen, sellaiseen oivaltamiseen, joka mahdollistaa alkuperäisen kokemistavan, mutta ei itse sitä alkuperäistä kokemusta, jollainen esisokraateilla tuolloin, ja Viktor Frankl'illa myöhemmin, oli, johtuen heidän omista esiymmärryksistään. Voin vain valottaa yhteisyyksiä ja eroavaisuuksia omasta ymmärryksestäni käsin. Tätä varten minun on tematisoitava valotettava asia tiettyihin käsitteisiin, joita pyrin tulkitsemaan. Jotta tulkinta pysyisi kasassa, olen valinnut maailmankuvan tarkasteluun yhden sellaisen käsitekokonaisuuden, joka on olennainen sekä esisokraattiselle ajattelutavalle että Viktor Frankl'in ajattelulle: maailmassa-olemisen-tavan. Maailmankuvaan liittyy toki muitakin - erittäin tärkeitä - käsitteitä kuten ihmiskäsitys, etiikka ja kasvatuksen perinne, paideia, mutta selkeä rajaus antaa mahdollisuuden tämän käsitekokonaisuuden kunnolliseen tarkasteluun siten, että on mahdollista saada jonkinlainen uusi näkökulma myös siihen, miksi nyky-yhteiskunnassa ihminen kokee syvää vieraantumisen tunnetta. Tätä tunnetta Viktor Frankl kutsuu eksistentiaaliseksi tyhjiöksi.

Viktor Frankl'in logoterapian tarkastelussa käytän suomalaisen FT Timo Purjon tulkintoja Frankl'in ajattelusta, koska ne mielestäni selventävät ja avaavat logoterapian moninaisia käsitteellisiä päällekkäisyyksiä ja joitakin sellaisia ristiriitaisuuksia, joita muutoin olisi melkein mahdotonta ymmärtää. Purjo viittaa teksteissään useasti myös Herakleitokseen ja hänen tapaansa valaista olemista esisokraattisesta maailmankuvasta käsin, sekä Lauri Rauhalan holistiseen ihmiskäsitykseen, jolla on tärkeä osa Frankl'in kehittämän ihmiskäsityksen avaamisessa. Vaikka Frankl'in ihmiskäsitystä ei tässä työssä erikseen avata, on maailmassa-olemisen-tapa aina sidottu siihen, miten ihminen kokee itsensä osana muuta olevaa. Esisokraattisen ja Viktor Frankl'in ajattelutapojen yhtymäkohdat tulevat Purjon teksteissä hienosti esille, ja haluankin vielä viedä tätä tulkintaa syvemmälle näyttämällä, miten Frankl ajattelussaan "ylitti" omat rajansa joutuessaan tilanteeseen, jossa ihmisyy

olikin jotain aivan muuta kuin totuttua subjektin ja objektin välistä tarkastelua. Frankl'in oma alkuperäinen kokemus ja sen tematisointi kirjassaan "Ihmisyyden rajalla" (1978) osoittaa, että suora kosketuspinta olemiseen on mahdollinen.

3 HERAKLEITOS HENKILÖNÄ JA ESISOKRAATIKKONA

Efesosta kotoisin ollutta, esisokraatteihin kuuluvaa Herakleitosta (535-475 eaa.) kutsuttiin jo antiikin aikana "hämäräksi" filosofiksi. Herakleitos polveutui vanhasta hallitsijasuvusta eli oli aristokraatti. Yleinen käsitys asioista oli hänen mielestään yhtä arvoton kuin monien rahvaanmiesten mielipiteet kansankokouksessa. Hän ottikin nuoremmalla iällä kiivaasti osaa kaupungin poliittiseen elämään, tosin luopuen siitä vanhemmiten ja vetäytyen Artemiin temppelein yksinäisyyteen. Sananlaskun mukaan hän siellä pelasi lasten kanssa noppaa, ja kun efesolaiset (turhautuneina tai uteliaina) piirittivät hänet, hän sanoi: "Mitä te kurjat siinä pällistelette? Eikö tämä muka ole parempaa tekemistä kuin teidän kanssanne hoitaa valtion asioita?" (Saarikoski 1971)

Hämäryydestään ja arvoituksellisuudestaan huolimatta (tai ehkä juuri sen vuoksi) Herakleitoksella oli kuitenkin seuraajia, ja hänen kirjoituksiaan pidettiin arvossa, joskaan ei aina ymmärretty. Euripideen kerrotaan antaneen Herakleitoksen kirjan Sokrateelle luettavaksi ja kysyneen sitten: "Miltä tuntuu?" Sokrates oli vastannut: "Se minkä ymmärsin on hienoa; luultavasti sekin mitä en ymmärtänyt". Herakleitos ei kuitenkaan ollut missään nimessä mikään kansan suurta suosiota nauttinut filosofi, eikä piitannut sosiaalisesta elämästä. Yritettyään nuorena aikansa vaikuttaa poliittisessa elämässä hän huomasi sen turhaksi, ja niinpä kun häntä pyydettiin suunnittelemaan valtiolle uusia lakeja, hän kieltäytyi sanoen valtion olevan muutenkin jo tarpeeksi huonossa tilassa. Valtiollisilla arvonimillä ja sosiaalisilla hierarkioilla ei ilmeisimmin ollut hänelle suurtakaan merkitystä.

Herakleitoksen mielestä tarpeellista oli ainoastaan nähdä se järjellinen yhteenkuuluvuus, joka piilee asioiden sekavan moninaisuuden takana. Luonnonfilosofina Herakleitos oli kysymyksenasettelussaan suuntautunut fysikseen, eli siihen kokonaisuuteen, johon ihminenkin erottamattomana kuuluu. Tuntuu siis luonnolliselta, että hän yrittäessään löytää järjellistä yhteenkuuluvuutta suuntaa katseensa luontoon ja tarkastelee sitä.

Aikalaisensa Parmenideen tavoin Herakleitos esittää luonnon kaksoisluonteen, mutta toisesta näkökulmasta. Kun kokemustodellisuuden oliota tarkastellaan, huomataan, että vaikka olio pysyisikin samana, kokemus siitä muuttuu olosuhteisen muuttuessa. Ja koska tämä muutos ei muuta tarkastelukohdetta (oliota) vaan kokemusta, täytyy olosuhteiden muutoksen olla perustavammanlaatuinen kuin oliot tai ilmiöt sinänsä tai ihmisen tapa kokea tai tietää. Tämä muutos ei voisi tapahtua ilman vastakohtia, sillä muutosta tapahtuu jostakin joksikin. Muutosta tapahtuu koko ajan; sen täytyy olla jatkuvaa. Mutta tästä muutoksesta ei synny mitään uutta: vastakohtat muuttuvat toisikseen. Toisin sanoen: Kaikki muuttuu ("panta rhei"). Tämän ymmärtäminen ei Herakleitoksen mukaan kuitenkaan onnistu kaikilta.

4 VIKTOR FRANKL HENKILÖNÄ JA FILOSOFINA

Viktor Frankl syntyi Wienissä 1905 juutalaiseen virkamiesperheeseen, jossa etenkin isän osoittama arjen uskonnollisuus herätti Viktorissa luottamuksen ja optimistisen suhtautumisen elämään. Viktor oli enemmänkin "yksinäinen susi", ajattelija, joka nautti kouluaikanaan älyllisistä haasteista ja keskusteluista, mutta ei pyrkinyt muiden suosioon. Viktorin haaveena oli jo pienestä pitäen ollut lääkäriksi ryhtyminen, ja tämän hän toteuttikin. Tämän lisäksi hän rakasti intohimoisesti filosofiaa ja kävi jo 15-vuotiaana psykoanalyysin luennoilla kansankorkeakoulussa. Jo 15-16 –vuotiaana Viktor piti luennon aiheesta "Elämän tarkoitus" filosofi Edgar Zilselin johtamassa työryhmässä kansankorkeakoulussa. Tästä lähti hänen oma, logoterapiaksi tai eksistenssianalyysiksi kutsumansa ajattelutapa kehkeytymään, ja jo tällöin hän alkoi luomaan perustaa sille ajattelutavalle, josta hän myöhemmin kirjoitti. Viktorin mukaan emme saa kysyä elämän tarkoitusta, koska olemme itse se, jolta kysytään: meidän tehtävänä on vastata niihin kysymyksiin, joita elämä meille asettaa. Voimme vastata näihin kysymyksiin vain, kun otamme itse vastuun omasta olemassaolostamme.

Vuonna 1930 Viktor Frankl valmistui psykiatrian erikoislääkäriksi, toimi harjoittelijana Wienin psykiatrisessa yliopistosairaalassa ja perusti nuorisoneuvontakeskuksia sekä laatuaan ensimmäisen, naisten itsetuhoisuutta hoitavan psykiatrian klinikan, jossa pääsi harjoittamaan kehittämäänsä

logoterapiaa ja sen oppeja, erityisesti paradoksaalista intentiota. Frankl'in erityisalueet lääkärinä olivat erityisesti depressio ja suisidaalisuus, joiden hoitoon hän kehitti logoterapiassa nykyäänkin käytettäviä menetelmiä. Vuonna 1949, sodan loputtua, Frankl suoritti myös filosofian tohtorin tutkinnon. Tämän jälkeen hänen työssään ja kirjoituksissaan korostui filosofinen ote myös käytännön terapiaan, ja hän kehittikin logoterapiansa filosofiaan perustuen.

Vasta toisen maailmasodan loppuvaiheessa Viktor Frankl joutui perheineen keskitysleirille. Hänen omaisensa kuolivat siellä, mutta Viktor selviytyi hengissä, ja kirjoitti kuuluisan teoksensa "Ihmisyyden rajalla" näihin kokemuksiin liittyen. Kirja itsessään ei ole vain historiallista, omakohtaista kuvausta, omaelämäkertaa, keskitysleirijasta, vaan se on kirjoitettu logoterapian (tai eksistenssianalyysin, kuten Frankl itse sanoo) näkökulmasta. Kirjassa Frankl itse asiassa kuvaa, miten oma olemassaolo pelkistyy sellaiseen kokemukseen, jossa pelkkä maailmassa-oleminen on äärimmäisen kehollinen, mutta samalla hyvin tajunnallinen kokemus. Frankl kirjoittaa: *"Meillä oli kestettävänämmme paljon kärsimystä. Siksi oli välttämätöntä, että katsoimme kasvoista kasvoihin kärsimyksen koko määrää yrittäen pitää heikkouden ja turhien kyyneleiden hetket mahdollisimman vähäisinä. Mutta ei ollut mitään syytä hävetä kyyneleitä, sillä kyyneleet todistivat ihmisen suurinta rohkeutta, rohkeutta kärsiä. Vain hyvin harvat ymmärsivät tämän. Jotkut tunnustivat toisinaan häveten, että he olivat itkeneet, kuten eräs toverini, joka kysyessäni, miten hän oli selvinnyt turvotuksestaan, tunnusti: olen poistanut sen elimistöistäni itkemällä". ... "Tämä ainutkertaisuus ja määrätietoisuus, joka leimaa jokaista yksilöä ja antaa merkityksen hänen elämälleen, pätee myös luovaan työhön yhtä hyvin kuin inhimilliseen rakkauteen. Kun todetaan, ettei yksilöä voi korvata toisella, tilalle tulee kaikessa suuruudessaan ihmisen vastuu olemassaolostaan ja jatkuvuudestaan. Ihminen, joka tiedostaa olevansa vastuussa häntä rakkaudella odottavasta ihmisestä tai tekemättömästä työstä, ei koskaan voi heittää pois elämänsä. Hän tietää, mikä on 'miksi' hänen elämässään, ja hän kykenee kantamaan melkein minkä tahansa 'miten'" (V. Frankl 1978: Ihmisyyden rajalla s. 75-76).*

Katkelmassa Frankl kuvaa itse asiassa sitä maailmassa-olemisen-tapaa, jossa oman olemisen kokeminen fyysisenä, sellaisena joka on, ilman selityksiä, antaa mahdollisuuden tämän kokemisen ymmärtämiseen ontisena, pelkistettynä,

ilman välissä olevia kerroksia (joko käsitteellisiä tai aivan kirjaimellisesti esim. vaate-kerroksia). Ihminen on niin vereslihalla, että oma oleminen kristalloituu sellaisena ymmärtämisen, olevan-paljastumisen paikkana, joka merkitsee – tuskallisenakin – minun olemassaoloni totuutta. Väitänkin, että Viktor Frankl’in logoterapian maailmankuvassa maailmassa-olemisen-tapa on ontinen, kuten esisokraateilla, eikä ontologinen tai metafyyssinen, joiksi antiikin ajoista lähtien on ihmisen olemassaolon tapa koettu.

5 MAAILMASSA OLEMINEN MAAILMANKUVAN OSANA: ONTOLOGINEN, METAFYYSINEN JA ONTINEN TAPA

5.1. Ontologinen tapa

Ensimmäisen kerran länsimaisessa filosofiassa Platonin luoma ideaoppi esittää olemisen nähtynä ikään kuin ”ylhäältä päin”: minä irrottaudun muusta maailmasta, fysiiksestä, tarkastellakseni sitä jonakin muuna, mitä itse olen. Tästä olemisen ja olevan erottamisesta syntyi subjekti-objekti –ajattelu. Minä subjektina, siis tarkastelijana, tarkastelen muuta maailmaa sellaisesta näkökulmasta, joka on irrallaan itse olemisesta, joka on kiinni fysiiksessä. Ideaoppi sinänsä on ansiokas tapa oivaltaa jonkin sellaisen olemassaolo, joka muutoin pysyisi piilossa, kätkeytyneenä, mutta jonka voi nyt asettaa eteen, nähtäväksi – tarkoitan tietenkin ideoiden maailmaa. Platonilla ideoiden maailma on pysyvä ja ainoa todellinen, sillä se on, Parmenideen sanoin, ”liikkumaton, muuttumaton ja ajaton ykseys”, jonka vain ajattelun avulla voi oivaltaa. Maailma itsessään on alati muuttuva ja täynnä illuusioita, joita ei voida jähmettää olevaksi, josta voisi saada otetta ulkopuolelta, tarkkailijana käsin. Platonin luolavertaus kuvaa ehkä kaikkein parhaimmin ideaoppia, jossa oleva ja oleminen irrotettiin toisistaan, jotta käsitteellistäminen voisi onnistua. Omassa filosofiassaan Platon yhdisti Herakleitoksen ja Parmenideen ajattelun sellaisella tavalla, jossa itse kokemus toimi ikään kuin itsensä negaationa: Minä koen sellaisen kokemuksen, jossa koen kokevani. Tässä filosofian vaiheessa itse olemisesta oli jo päästetty irti, koska sitä pidettiin (paradoksaalista kylläkin) mahdottomana, liian heppoisena perustana oleville.

5.2. Metafyysinen tapa

Platonin kuuluisin oppilas Aristoteles (384-322 eaa.) kehitti oman erityislaatuisen kokonaisen filosofisen perinteen, joka erosi jo perustaltaan hyvin paljon Platonin ajattelusta. Aristoteleen mukaan oleva koostuu erilaisista olioista, joiden olemuksen voi ymmärtää ja selittää ainoastaan olioita itseään tarkastelemalla. *”Olevaa on lähestytty ikään kuin se olisi itsessään se, mikä on, ja sellaisena kuin se esiintyy ajassa ja olioina. ... Samasta syystä myös ihmisen suhde maailmaan on oliollinen: maailma on olio, jolle ihminen antaa merkityksiä. Ihmisellä ei ole muuta suhdetta. Sen sijaan puuttuu se, mikä yhdistää maailman osat keskenään ja ihmisen, joka on myös maailman osa. Tämän vuoksi myös puuttuu ihmisen ja maailman kohtaaminen, koska edes ajateltava paikka sille puuttuu”*(J. Varto 1992: Kannettava filosofinen sanakirja s. 44-45). Aristoteles halusi, järjestelmällinen kun oli, maailman hallittavaksi sellaisessa muodossa, että se voidaan helposti kuvailla ja selittää. Aristoteles ensimmäisenä luokitteli ja kategorisoi oliot erilaisiin ryhmiin olion olemuksen mukaan. Olemus itsessään tarkoitti jotakin sellaista, joka oli muuta kuin oleva: olemus oli olevien olioiden tapa olla olevia, joka tarkoittaa eri asiaa kuin oleminen (tapahtumisena, olevan-olemisen-tilana). Maailmaa fysiksenä ei enää ollut Aristoteleelle, sillä fysikseen olennaisena kuuluva olemisen kokeminen, olemisen kokemisen paikka, puuttui. Aristoteles ajatteli, että kaikki, mikä on, on olemassa tietyn syyn takia. Tämä syy on löydettävissä oliosta itsestään, olion substanssista tai olemuksesta. Universaalia olion ideaa ei siis ole oliosta erillään, vaan sen ominaisuutena; jokaisella oliolla on oma substanssinsa ja paikkansa järjestelmässä, joka jäsentää maailman. Aristoteles kirjoittaa: *”...On selvää, mihin johtopäätöksiin niiden täytyy päätyä, jotka väittävät ideoiden olevan erillisiä substansseja ja samalla muodostavat lajin suvusta ja erottavista tekijöistä. Sillä jos ideat ovat olemassa ja elävä olento sisältyy ihmiseen ja hevoseen, se on numeerisesti yksi tai sitten ei ole niin. On selvää, että käsitteellisesti se on yksi, sillä puhuja esittää saman määritteen kummassakin tapauksessa. Jos siis on olemassa jokin itse ihminen sinänsä, joka on jokin ’tämä’ ja erillinen olio, on välttämätöntä, että ne osat, joista hän koostuu, kuten elävä olento ja kaksijalkainen, tarkoittavat kukin jotakin ’tätä’ ja ovat erillisiä ja substansseja. Siksi tulisi olla myös elävä olento sinänsä. Jos nyt siis elävä olento on yksi ja sama hevosessa ja ihmisessä, kuten sinä olet identtinen itsesi kanssa, miten se on yksi, joka on yksi niissä olioissa, jotka ovat olemassa*

erillään, ja miksi tämä elävä olento ei olisi erillinen suhteessa itseensä?”

(Aristoteles 1990: Metafysiikka s. 136)

Aristoteles hylkää ontologisen ajattelutavan ja kehittää metafysiikan, joka sanoina tarkoittaa ”meta ta physika”, fysiikan jälkeen. Aristoteles kirjoitti teoksensa ”Fysiikka” ensin, jossa hän aloitti kosmologisen jäsentelynsä ja samalla tuli luoneeksi länsimaisen tieteen perustan, ja vasta sen jälkeen edellä mainitun Metafysiikan, josta tulikin ainoa tapa ajatella olemisen perustaa – olevaa – nykypäiviin asti. Meidän jälkimodernissa yhteiskunnassa elävien ihmisten tapamme jäsentää maailmaa, siis kosmosta, on metafyyminen. Jopa Immanuel Kantin, uuden ajan ehkä suurimman filosofin, ”kopernikaaninen käänne” vahvistaa tätä metafyyistä ajattelutapaa: emme tiedä olevaa edes sinä kuin se on, vain representaatioina, esityksinä, olevasta. Olemisen itsessään jää kokonaan kysymyksenasettelun ulkopuolelle, sillä sitä ei voi järjen avulla tavoittaa, ja koska sitä ei voi järjen avulla tavoittaa, kysymys itsessään on jo mieletön, ei-järjellinen.

Tällä tavoin olemme päässeet tilanteeseen, jossa fysistä ei enää meille ole. Kosmos näyttäytyy yhtenä ja toisena, riippuen siitä, minkä totuusteorian tai ideologian tai teoreettisen koulukunnan (tai tieteenalan!) olemme valinneet. kaikki tämä näyttäytyminen, jota kutsumme tieteelliseksi maailmankuvaksi, on asetettu heiluvalla ja huteralla perustalle, joka välillä murenee sieltä täältä. Näitä murenemisen kohtia sitten yritetään paikata uusilla tieteellisillä tutkimustuloksilla, jotka ovat jo lähtökohtaisesti yhtä huteralla perustalla kuin edellisekin. Sen sijaan, että yrittäisimme paikata murentuvaa perustaa erityistieteiden purukumilla, voisimme palata sisäänpäin, kohti fysistä, joka on aina jo ollut olemassa, vaikka olemme sen unohtaneet. Esisokraateilla suhde fysiikseen oli suora ja peittelemätön, meille nykyihmisille fysiikan kokeminen voi tapahtua eri suunnasta, omasta esiyymmärryksestä käsin. Esittelen tämän meidän ajallemme mahdollisen ontisen maailmassa-olon kokemuksen erään tavan seuraavaksi.

5.3. Ontinen tapa

Ontisen etymologia on kreikan sanoissa ”ta onta”, oleminen sellaisena minkä voi nähdä, kuulla, kokea, kaikkea sitä, mikä konkreettisesti on. Ontinen siis

tarkoittaa olemista itsessään, minussa, jokaisessa fysiikan osassa, joka on. Voisimme ajatella, että todellisuus, totuus ja fysis tarkoittavat yhtä ja samaa, niin kauan kuin voimme olla käsitteellistämättä tätä ajatusta. Heti kun aloitamme rajaamisen, määrittelyn ja tutkimisen, fysis karkaa meiltä ulottumattomiin. Saksalainen filosofi Martin Heidegger (1889-1976) on mielestäni ainoana modernin ajan filosofina kyennyt saavuttamaan omassa ajattelussaan sen tulkinnan olemisen ja ihmisen suhteesta, jossa fysis tulee näkyväksi, paljastuu. Heideggerin mukaan koko ihmislajin historia ja yksilön historia jo omalla laadullaan (sosiaaliset mekanismit, rajaaminen, määrittely jne.) peittävät alleen olevan sellaisena kuin se on. Ihminen joutuu tulkitsemaan olevaa itselleen, jotta oleva olisi ihmisen eri tarpeita varten rajattu ja hallittavissa, koska rajaamaton tarkoittaa myös hallitsemattomuutta. Ihminen määrittää ja rajaa – ja myös samalla peittää – olevaa sattumanvaraisesti sieltä täältä, riippuen kulloisestakin tarpeesta ja toimii itsestään katsoen ”järjellisesti” olevan tulkitsijana, olevan tietämisen hallitsijana. Näin ihmisen ja olevan suhde muodostaa fysiikan päälle tilkuista, siis tulkinnoista ja määrittelyistä, tehdyn peiton. Jotta voisimme päästä sen alle, mistä kaikki tuo tieto on (peiton alle), meidän on ensin ymmärrettävä, että peitto estää meitä näkemästä sitä, mitä on, siis todellisuutta paljaana, ilman käsitteellisyyksiä. Heideggerin mukaan meidän on siis ensin ymmärrettävä, että, kaikki, mitä on, on tässä.

Mutta miten tästä horisontista voimme tietää tai kokea sen, että kaikki on tässä? Heideggerin mukaan tämän kokeminen lähtee liikkeelle ihmisen perustilasta, joka on pitkästyminen. Pitkästyminen tarkoittaa sitä vierauden tunnetta, jota me koemme itseämme ja ympäristöämme kohtaan silloin, kun emme ole valppaita ja suuntautuneina kohti jotakin, jota määritellä tai käsitteistää. Tällainen pitkästyminen on Heideggerin mukaan jotain aivan muuta kuin hetkellinen pitkästyneisyyden tunne. Pitkästyneisessä olemme tilassa, jossa kaikki, koko oleva ja olemisen tuntuun niin yhdentekevältä, että voimme kysyä: miksi ylipäänsä on oleva eikä olematon? Samalla kuitenkin tulee ilmeiseksi, että me olevina ja olemisen ovat tässä samassa paikassa välttämättömästi, koko ajan, pitkästyneinäkin. Pitkästyminen tuo mukanaan kaipauksen sinne, missä olisi kuin kotonaan, ei vieraana ihmettelijänä, vaan sinne, missä pelkkä oma olemisen toisi sellaisen tyydytyksen tunteen, etten epäilisi kokemuksiani ja itseäni satunnaisesti määriteltynä, vaan toteutuisin

itsenäni, sellaisena, kuin olemassaolon kokonaisvaltaisuudessa todellisesti olen. Vierauden tunne ja kaipaus – koti-ikävä Heideggerin termein – saattaa alulle sen tapahtumisen, jossa fysis voi paljastua : silleen jättämisen olemisen tapana. Vain jättämällä silleen voi oleva paljastua ihmiselle sellaisena ja siinä mittakaavassa, joka on oikea. Jo esisokraatit ajattelivat, että fysioksella on taipumus kätkeytyä ja paljastua. Herakleitosella on useampia fragmentteja, jotka kuvaavat tätä: ”Luonto pyrkii piiloutumaan” s. 48, ”Miten piiloutua siltä joka milloinkaan ei laske?” s.12, ”Jos ei odota, ei löydä odottamatonta, sillä se on löytymätön ja luoksepääsemätön” s.13 ja ”Ei ole mahdollista astua kahta kertaa samaan virtaan, sillä kaikki koko ajan hajoaa ja yhdistyy ja lähenee ja loittonee” s.37 (Saarikoski 1971). Fragmenteilla Herakleitos pyrki kuvaamaan fysistä ihmisen toiminnan näkökulmasta. Jos minun tahtonani ja pyrkimyksenäni on fysioksen paljastaminen, tällä toiminnalla se piiloutuu minulta. Jos avaudun kuuntelemaan ja katsomaan, ilman mitään pyrkimystä paljastaa, tutkia, rajata, määrittellä, voi fysis paljastua. Mutta fysis paljastuu vain niille, jotka osaavat kuunnella oikealla tavalla: ”Käyttää järkeään on suurin hyve, ja viisautta on puhua totta, kuunnella luontoa ja toimia sen mukaisesti”(Saarikoski 1971 s. 44). Silleen jättämisessä on kyse siitä, että koska minä ja luonto olemme yhtä ja samaa, vain jättämällä tämän kokonaisuuden olemaan kuten se on, voin itseni kautta saada selville, mistä on kysymys. Tämä selville saaminen on arvoihin kiinnittyvää, koska se koskee perustavanlaatuisella tavalla minua luonnon osana: minä voin ymmärtää logoksen. Tästä ymmärtämisestä seuraa toimintaa tavalla, joka kunnioittaa fysistä kokonaisuutena niin, että mitään sellaisia ratkaisuja minuun tai muuhun nähden, jotka vahingoittavat maailmassa-olemista, on mahdotonta tehdä.

6 PITKÄSTYMINEN EKSISTENTIAALISENA TYHJIÖNÄ

Jo aiemmin olen yrittänyt selittää, että esisokraattinen tapa ajatella oli jo alun perinkin ontista, ilman olevan rajoituksia ja määrittelyjä siitä, mikä olevan osa kuuluu sinne, mikä tänne. Tässä mielessä nykyihmisen on mahdotonta häivyttää koko ajattelun perinnettä Platonista alkaen saavuttaakseen sen alkuperäisen kokemismaailman, joka esisokraateilla oli. Tärkeä kysymys kuuluu: miksi pitäisikään?

”Takaisin esisokraatteihin!” on Heideggerin kuuluisa ilmaus sille, että elämismaailmastamme vieraantuminen on johtanut meidät tiettyyn ’laskevan ajattelun’ tilaan, jossa me tieteellistämme kaiken, asetamme tieteiden tilkkutäkin olemisen päälle ja kammoamme ajatusta että se jostain ratkeaisi ompeleistaan ja että siltä pääsisi pilkottamaan jotakin sellaista, mitä ei olekaan tieteellisesti selitetty. Vaikuttaa siltä, että tieteellinen maailmankuva johtaa meidät vieraantumaaan yhä enemmän itsestämme ja paikastamme maailmassa. Ja jos joskus, mieleemme vahvasta kontrollista huolimatta, pintaan nousee sellaisia perustavia tuntemuksia ja ajatuksia, joille ei heti löydy selitystä, olemme hädissämme: nyt, äkkiä, jokin tulkinta tälle! Mutta nämä tuntemukset, joita meillä aidosti, hämmentävinä, on, ovat tärkeitä. Ne muistuttavat meitä siitä, minkä haluamme unohtaa: me emme hallitse maailmaa jossa elämme, me olemme aidosti osa sitä. Irrottautuminen tästä yhteenkuuluvuudesta, kaiken alleen peittävien teorioiden avulla, on vain ihmisen omaa hybristä, halua ylittää oma olemassaolo niin, ettei mikään maailmassa voi koskettaa (konkreettisestikaan) meitä. *”Luonto ymmärretään manipulaation kautta itsensä kokonaan paljastavana koneistona, jossa voi tietää etukäteen, mitä seuraa, siis mitä vielä voi paljastua, koska mitään tätä perustavampaa ei ole”* (Varto 1992, s. 77). On totta, ettemme voi hylätä aikaamme ja paikkaamme, jos sitä haluaisimmekaan, mutta voimme kokea aidosti olevamme osa maailman kokonaisuutta. Käsitteelliset rakennelmat eivät tuo meitä lähemmäksi omaa olemistamme tai sitä ”lopullista totuutta”, joka niiden avulla pitäisi saavuttaa. Sillä mikä voi olla todellisempaa kuin kokeminen tässä-ja-nyt?

Heidegger kuvaa tätä perustavaa vieraantumisen tunnetta sanalla pitkästyminen. Pitkästyminen kuvaa siis monenlaisia vieraantumisen tunteita ja ajatuksia, joille ei löydy tyydyttävää selitystä tieteellisen maailmankuvan sisällä. Erilaisia selityksiä ja tulkintoja toki kaikkeen on jo olemassa, mutta ne tuntuvat riittämättömiltä tai yksipuolisilta tai jopa täysin yhdentekeviltä sellaisen mielessä, joka on Heideggerin sanoin ’pitkästynyt’. Jos en koe olevani kotonani tässä paikassa, tällä hetkellä, tunnen kaipuuta siihen, missä voin kokea olevani kotonani, myös itsessäni. Viktor Frankl’in termi ’eksistentiaalinen tyhjiö’ kuvaa juuri tätä samaa vieraantumisen kokemusta ja tilaa, jossa kaipaamme sitä, että olisin kotonani, todellistunut, tässä-ja-nyt.

Eksistentiaalisen tyhjiön kokeminen edellyttää Frankl'in mukaan sitä, että tahto löytää tarkoituspitoisia sisältöjä omalle elämälle estyy. Tarkoituksettomuuden tunne kumpuaa siitä, että koemme aidosti olevamme omalle elämällemme jo niin vieraita, että emme tunnista itsessämme olevia tunteita ja kokemuksia. Hyvin usein ne ihmiset, jotka eivät enää tunnista tunteitaan ja kokemuksiaan (eivätkä tätä ole huomanneet), ovat niitä, jotka selittävät muiden tunteita ja kokemuksia, ikään kuin peläten, että selittämättömät asiat voisivat horjuttaa omaa olemassaolon perustaa. Ja ne, joille oma oleminen on pitkästyminen tai eksistentiaalista tyhjiötä, ymmärtävät, että juuri tästä olemiseni paikasta, jossa nyt olen, on päästävä sinne, missä löydän oman itseni, olen kotonani. Kaipuu jonnekin muualle näyttäytyy usein muiden silmissä "vääränlaisena" käyttäytymisenä tai ainakin sellaisena käyttäytymisenä, joka ei ole yhteisön normien mukaista. Koska monet eksistentiaalisessa tyhjiössä elävät joutuvat yhteisön tilkkutäkkipeiton tukahduttamiksi, heille etsitään sopiva diagnoosi, jonka turvin on mahdollista selittää viallinen yksilö sellaisin käsittein, jotka eivät kerro yksilöstä itsestään mitään, vaan vain siitä yhteisöstä, joka hänet ottaa haltuunsa. Itse asiassa eksistentiaalinen tyhjiö on mielestäni se kaikkein tervein tila, jonka ihminen voi nyky maailmassa kokea, koska vasta se antaa mahdollisuuden löytää tarkoitus ja päästä yhteyteen oman olemassaolon kanssa. Vasta tästä yhteydestä voi syntyä aito käsitys kuulumisesta, yhteenkietoutuneisuudesta kaiken maailmassaolevan kanssa, joka antaa alkuperäisen perustan minulle suhteessa muuhun.

7 TAHTO TARCOITUKSEEN: LOGOKSEN OIVALTAMINEN

Viktor Frankl käyttää termiä 'tahto tarkoitukseen' kuvatessaan sitä tilaa, jossa ihminen suuntautuu itsensä ulkopuolelle, muuhun olevaan, ja vaikuttaa aktiivisesti paitsi omaan elämismaailmaansa ja omaan olemassaoloonsa, myös muihin niin, että oma oleminen on lopulta niin todellistunut, että kosketuspinta minun ja muun välillä on äärimmäisen ohut. Tällainen kohtaaminen on aina aitoa kohtaamista, jossa se, minkä/kenet kohtaan, varsinaistuu minulle tavalla, jolla on merkitystä sekä muulle että minulle.

FT Timo Purjon mukaan logoteoriassa lähtökohtana on eksistenssin ja logoksen kohtaaminen, jossa nimenomaan logos konfrontoi eksistenssiä. Inhimillisen

olemassaolon olennaisena tunnusmerkkinä on olemisen ja tarkoituksen välinen jännite. Tällä hän tarkoittaa sitä, että Frankl'illa se, mitä ihminen nyt on ja se, mitä ihmisen tulisi olla, ovat jatkuvasti samassa jännityskentässä. Ihminen ihmistyy (on tulemassa siksi, mitä tulisi olla) siinä paikassa, jossa hän antaa olemisen tulla niin lähelle, että saa vastauksen. Tätä tarkoittaa luvussa 5 esitetty Frankl'in sanoma: me emme saa esittää elämälle (siis olemiselle) kysymyksiä, sillä olemme itse se, jolta kysytään. Elämä asettaa meille kysymyksiä, joihin meidän tulisi vastata. Tällä tarkoitetaan logoksen oivaltamista.

”Logos sanana tarkoitti kreikkalaisten ajattelussa kaikkea sitä filosofista, joka on vastakohtana myytille, yksilölliselle käsitykselle ja havainnolle. Se sisälsi siis ajattelun, puheen, säännönmukaisuuden, suhteen ja ymmärryksen. Sanalla ei ole selvää merkitystä vaan on se yleensäkin se tapa, jolla kaikki on ilmiästä riippumatta – laki, luonto, luonnonjärjestys, kosmos – ja erityisesti ihmisen tapa ymmärtää tämä” (Varto 1992 s. 88).

Esisokraattisessa ajattelussa logos oli siis periaate, jonka kautta saattoi ymmärtää olemassaolon mysteerin, joka näyttäytyi välillä hyvinkin peitellysti, ja vain harvoille. Herakleitokselle muutos oli todellista. Kokemusmaailma oli kaikille yhteisesti annettuna samanlainen: me kaikki olemme tässä kokemustodellisuudessa ja koemme tämän saman olevan. Kokemustodellisuudesta meillä on omia käsityksiämme, sillä yritämme löytää jotakin pysyvää tästä jatkuvasti muuttuvasta todellisuudesta, etsimme epätoivoisesti säännönmukaisuuksia, joita vertailemalla päädyimme sitten johonkin käsitykseen. Säännönmukaisuuksien etsimisestä paljastuu se, että vastakohtaiset ilmiöt muuttuvat toisikseen. Tämä paljastuminen on syntynyt suoraan välittömästä kokemuksesta, joten se on todellista. Mutta useimmat ihmiset saavat tästä käsityksen, että muutoksesta syntyvät vastakohtat ovat aidosti vastakohtia ja mitään muuta ei ole, ja että säännönmukaisuus olisi juuri tätä yhtäkkistä olosuhteiden muutosta. Tällainen käsitys on Herakleitoksen mukaan vain osa sitä totuutta, joka olevassa on. Ja koska kaikilla on mahdollisuus viisauteen (lähtökohdat eli kokemustodellisuus on kaikille sama), pitää Herakleitos erheenä sitä, että useimmat jäävät tähän käsitykseensä. Tällaisia ihmisiä Herakleitos väheksyy: heidän toimintansa ei muutu, koska siihen ei ole mitään syytä: kaikki on kuten ennenkin. ”Useimmat” siis elävät

oman viisautensa mukaan ymmärtämättä koko logosta, jonka käsittäminen on mahdollista kaikille, mutta vain harvat siihen kykenevät.

Kokemusmaailmassa eläminen ja sen muutoksista säännönmukaisuuksien rakenteleminen on ”useimpien” toimintaa. Tavallaan fysis paljastuu ei-ajattelun kautta, koska todellisuushan on tässä, mutta vain osittain. Fysiksen olemistavat tulevat esille kokemustodellisuudessa elämisessä, mutta vasta ajattelemisen asettaa ne suhteeseen. Vasta oman käsityksen tarkasteleminen, reflektointi, antaa tietyn näkökulman olevan ilmenemisestä suhteessa ihmiseen. Fysis siis vaatii kummankin tavan tullakseen esille, tiedetyksi. Ihminen, joka on käsittänyt vastakohtien samuuden, on tullut puoliväliin fysistä vastaan: hän on ymmärtänyt luonnon pyrkimyksen paljastua. ilman tätä paljastumisen pyrkimyksen oivaltamista hän ei voisi kuitenkaan kokea fysiksen paljastumista, sillä fysis paljastuu vain sen pyrkimyksen ymmärtämisen avulla. Herakleitoksen mukaan *”käyttää järkeään on suurin hyve, ja viisautta on puhua totta, kuunnella luontoa ja toimia sen mukaisesti”* (Saarikoski 1971, s. 44).

Viktor Frankl’in termi ’tahto tarkoitukseen’ merkitsee tulkintani mukaan samaa kuin esisokraattien käsitys fysiksen paljastumisesta ”luontoa kuuntelemalla”. Fysis esittää meille ne kysymykset, jotka ymmärrämme vain, jos osaamme kuunnella oikealla tavalla. Se paikka, jossa fysis itse asiassa paljastuu, on oma itsemme. Logoksen oivaltaminen vaatimuksena, jonka oleminen meille esittää, tarkoittaa elämän eteenpäin kuljettamista ymmärtäen, että me itse olemme sitä muuttuvaa, joka aina paremmin ymmärtäen, aina tämän uuden ymmärryksen avulla toimien, voi saavuttaa sellaisen kosmoksen, jossa vallitsee harmonia. Koska maailma, jossa elämme, on joka tapauksessa aina jakaantunut fysiikseen ja kosmokseen, on meidän ainoa vaihtoehtomme paremmin elämiseen saada aikaan sellainen kosmos, jonka jäsentyminen on kiinnitettyä fysiikseen, jonka paljastumisen paikkoina me itse olemme maailmassa. Mutta mikä on se tapa, jolla kuljetamme elämää eteenpäin ollessamme paikka, jossa fysis paljastuu? Väitän, että ontisin ja samalla todellisin tapa nykyihmiselle on elää tarkoituservoja toteuttamalla.

8 FRONESIKSEN TOTEUTTAMINEN TARKOITUSARVOJA TOTEUTTAMALLA

Kreikkalaisille termi 'fronesis' tarkoitti oikeaa ajattelua ja käsitystä, ajatustapaa, oikeaa ymmärrystä, "ylempää" käsitystä, ylevyyttä ja ylevää tunnetta (Menge-Güthling 1967: Langenscheidts Grosswörterbuch der griechischen und deutschen Sprache). Kaikkein tunnetuin ja käytetyin fronesis-tulkinta löytyy Aristoteleelta. Teoksessaan 'Nikomakhoksen etiikka' Aristoteles yhdistää tiedon ja kokemuksen, sillä hänellä tieto saattaa olla myös puhdasta teoriaa ja kokemus käytäntöä, doksa, jolla ei ollut teoreettista merkitystä. Fronesis tarkoittaa tässä sitä käytännöllistä järkeä, jossa *"päämäärä tai tulos ei ole aktiviteetista erillinen kuten tekemisessä, vaan toteutuu siinä"*. Fronesis tarkoittaisi siis sellaista oikeaa käsitystä asioista, joka muuttaa tiedon taidoksi, teorian käytännöksi. Eettinen (Aristoteleella hyveellinen) ihminen tarkoittaisi tällöin ihmistä, joka ymmärtää oman doksansa pohjalta oikean ja väärän ja voi näin valikoida tekonsa. Tieto ja oma kokemus siis yhdistyvät käytännölliseksi elämäksi, jota ohjaa käytännöllinen järki.

Aristoteleella totuus on jotakin muuttumatonta ja ikuista, kaiken syy ja päämäärä ja viisautta on tämän tietäminen. Tämä on myös lähtökohta hänen fronesis-tulkinnalleen. On muistettava, että Aristoteles kehitti metafysiikan, joka perustuu jo olemisen "unohtamiseen" fyysiksenä; Aristoteleelle fronesis on tekninen termi, joka perustuu käsitykseen ylemmästä, pelkästään tiedollisesta periaatteesta, jota emme voi kokonaan tuntea mutta johon pyrkimisellä on fronesiksella ensiaskeleena osansa. Aristoteleen mukaan fronesiksella on perusta jossain ylemmässä, esisokraatikoilla (erityisesti Herakleitoksella) fronesis tapahtumisena – ei käsitteenä – on se perusta, jossa paljastuminen kulkee koko ajan elämän mukana.

Jos ymmärrämme fyysiksen mysteeriksi, joka voi näyttää meille jotain, koskettaa meitä, jos osaamme "kuunnella" oikealla tavalla, ja jos ymmärrämme olevamme siitä riippuvaisia, voimme toimia maailmassa sitä ylläpitäen. Sillä me ja fysis olemme samaa, ja mitä tapahtuu sille, tapahtuu myös meille. Jos ymmärrämme vastuumme olemisesta, voimme toimimisessamme palauttaa maailmaan sen minkä olemme fyysikselä saaneet, nimittäin mahdollisuuden

oikeaan ymmärrykseen. Tätä ontinen maailmassa-olemisen tapa fronesiksen toteuttamisena tarkoittaa.

Viktor Frankl'ille maailmassa oleminen olevan kokemisena tässä-ja-nyt on aina vastuunsa ymmärtämistä. Minä ymmärrän vastuuni minusta ja muusta, kun ymmärrän olevani se paikka, jossa fysis paljastuu. Jotta voisin toteuttaa fronesista, on minun päätettävä se näkökulma, jonka otan suhteessa olevaan. Vain näin voin muuttaa kosmosta, sitä maailmaa, joka meille esittyy.

Nimenomaan vastuullisena olemisen käsite on Frankl'ille tärkeä. Vastuullisena olemiseen liittyy aina minun ja muun suhteessa oleminen, toisilleen-oleminen niin, että ymmärrän oman toimimiseni vaikutuksen koko ajan vaikuttamassa myös muuhun. Tärkeää onkin se, että toteuttamalla fronesista – siis paremmin ymmärtämistä ja tämän mukaan toimimista aina uudelleen ymmärtäen – elän niiden arvojen mukaan, jotka nousevat fysiiksestä itsestään. Se minkä oivallan, on siis tultava minulle ymmärretyksi olevan-olemisen-tapana. Minä vastaan elämälle – elämiselle – toimimalla fysiiksen paljastumisen paikkana niin, että päätän sen näkökulman, jolla suhtaudun siihen vastuullisuuteen, jonka oleminen minulle antaa. Tässä mielessä vierastan ajatusta ”oikein” ymmärtämisestä. Jokaisella ihmisellä on mahdollisuus logoksen oivaltamiseen, ja riippuen oivaltamisen tavasta, voin päättää myös toimimiseni tavan suhteessa vastuullisena olemiseen. Frankl'ille tästä oivaltamisesta nousee esille tietyt arvot, joita TOTEUTTAMALLA voin olla vastuullinen toteuttaessani tahtoa tarkoitukseen; ymmärrys sinänsä ei riitä, sillä se tarkoittaisi olemista itselleen, itsekeskeisyyttä. Tarkoitus arvoja toteuttamalla löytyy toisilleenolemisen, toisen ihmisen ja maailman hyväksi toimimisesta.

Arvon käsite on laajasti tutkittu ja tulkittu. Timo Purjo tekee mielestäni aivan osuvan tulkinnan arvojen olemukseen kirjoittamalla, että vain sellaiset asiat, jotka voidaan katsoa arvokkaiksi yliyksilöllisessä ja universaalissa mielessä, ovat varsinaisesti arvoja. Jokin on siis arvo silloin, kun se on arvokas ihmiselle siksi, että hän on ihminen. Tässä nousee esille logoksen oivaltaminen: jos minä ymmärrän olevani se paikka, jossa fysis aidosti paljastuu olemisessa itsessään, silloin minun arvokkaana pitämäni asiat ovat niitä, joiden mukaan toimimalla voin toteuttaa fronesista. Nämä arvokkaana pitämäni asiat nousevat siis olemisesta itsestään, ne ovat yliyksilöllisiä ja universaaleja fysiikseen

olennaisesti kuuluvina. Minun suhteeni arvokkaana kokemiini asioihin ovat ne arvot, jotka näin paljastuvat.

Tällaisina universaaleina, paljastuneina arvoina pidetään hyvyyttä, kauneutta ja totuutta. Frankl nosti myös rakkauden – tai oikeastaan eritoten rakkauden - universaaliksi arvoksi. Frankl'ille nimenomaan rakkaus toteuttaa ihmisen ihmisyyttä parhaimmillaan; se, että suuntaudun toiseen vain toisen takia, ilman omia intressejäni, paljastaa maailmassa-olemisen ytimen: maailmaankietoutumisen niin, etten ole erillinen muusta, vaan yhtä muun kanssa, aidosti osana toista. Kun ymmärrän nämä arvot olemisesta itsestään nousevina maailmassa-olemisen-tapoina, on minun päätettävä, miten toimin maailmassa näitä arvoja toteuttaen. Viktor Frankl'in filosofiassa tarkoitusarvot ovat näitä fronesiksen toteuttamisen välineitä. Frankl'illa näitä tarkoitusarvoja – siis arvoja, jotka toteuttavat elämisen tarkoitusta – ovat luomis- tai aikaansaamisarvot, eläytymis- tai kokemisarvot ja asennoitumis- tai suhtautumisarvot. Nämä arvot ovat lähtöisin fysiksestä nousevista universaaleista arvoista, jotka ovat kaikille yhteisiä, sillä kokemusmaailma on kaikille yhteinen. Oma suhteeni tarkoitusarvoihin on siis se, miten päätän elämässäni niitä toteuttaa, toisin sanoen minkä näkökulman vastuullisena-olemiseen toimimisessani kulloinkin valitsen. Olennaista on, että tarkoitusarvoja voi aidosti toteuttaa vain silloin, kun tekee tietoisin valinnan omasta maailmassa-olemisesta nimenomaan vastuullisena olemisena. Tällainen elämisentapa tarkoitusarvoja toteuttavana ihmisenä on kuitenkin harvinaista, ja vaatii Frankl'in mukaan sekä tahdonvapautta että henkistä uhmavoimaa. *”Henkinen uhmavoima on ihmisen henkisen olemispuolen erityinen kyky, joka antaa valtaa vastustaa sisäisiä ehtoja ja voimaa uhmata ulkoisia tekijöitä, jotka uhkaavat rajoittaa ihmisen vapautta elää tarkoituksellista elämää”* (Purjo 2012, s. 115). Kaikilla ihmisillä on mahdollisuus, potentiaali, henkiseen uhmavoimaan, mutta vain harvat sitä toteuttavat. Se, että ymmärrän, että voin aina, jokaisessa nyt-hetkessä, tehdä valinnan tai valita toisinkin, antaa paitsi vapauden tunteen myös vastuun valintani seurauksista. Maailmassa-oleminen on aina siis paitsi vapauden keveyttä, myös vastuun painoa.

Eksistentiaalinen tyhjiö tai pitkästyminen on merkki siitä, että meillä on vielä mahdollisuus logoksen oivaltamiseen ja siitä seuraavaan vastuullisena elämiseen tarkoituksarvoja toteuttamalla. Meidän tehtävämme fysiikan paljastumisen paikkana ei olekaan ”pelastaa” fysiikka (sillä meiltähän se pitäisi pelastaa), vaan antaa fysiikan pelastaa meidät, sillä olemme jo litistymäisillämme kaikenkarvaisen selittämisen peiton painon alle. Oleva on peitetty erilaisilla välineillä, joiden ”avulla” haluamme saada tietoa ja pyrkiä totuuteen. Tietoa saamme kuitenkin vain välineistä, emme olevasta. Tästä seuraa, että myös kasvatuksen päämääränä ovat ne välineet, jotka ovat meidän ja maailman välissä, erilaiset sosiaaliset rakenteet ja ontologisesti eri laatuiset tieteet, jotka selittävät maailman valmiiksi. Kasvatuksessa ei juuri anneta mahdollisuuksia nähdä maailmaa muuten kuin näiden rakenteiden sisällä. Vaikka Herakleitos ei suoraan puhu kasvatuksesta, selittää hän fragmenteissaan miten tulisi elää oikein (kuunnellen luontoa ja toimien sen mukaisesti) ja mikä taito olisi paras tämän saavuttamiseksi (käyttää järkeään ja puhua totta). Herakleitos myös kritisoi jo tuolloin erilaisia selittämisiä, joiden tarkoituksena on maailman haltuunotto sen tapahtumisia kontrolloimalla. Hänen mielestään mielipiteet ja selitykset olivat yhdentekeviä kuin ’lasten lelut’ (Saarikoski 1971, s.30); niiden avulla on turhaa edes yrittää ymmärtää sitä periaatetta, logosta, joka ”mittansa mukaisesti syttyy ja mittansa mukaisesti sammuu”(Saarikoski s. 17).

Viktor Frankl’in tarkoituskeskeisessä filosofiassa on kyse nimenomaan arvoista, joita toteuttamalla teen muille hyvää. Ihmisen tulisi siis kehittää persoonallisuuttaan altruistiseksi, minusta maailmaan suuntautuvaksi. Tässä mielessä hänen filosofiansa, logoteoria, sisältää kaikki ainekset arvokasvatukselle ja eettiselle ohjaamiselle, kuten Timo Purjo väitöskirjassaan⁵ esittää. Toisaalta itse olemisen ymmärtämiseen kasvattamisen tulisi olla kasvattamista avoimeen, joka antaa monia mahdollisuuksia. Kaikissa lapsissa olevan suunnattoman energian voisikin jättää valjastamatta tiettyyn tarkoitukseen ja antaa sen suuntautua sinne minne se muutenkin, aidosti ja pakottamattomana suuntautuu: olemiseen itseensä, ihmettelyyn, kyselyyn ja omasta tarpeesta lähtevään vastausten etsimiseen. jokaisessa meissä – niin tänään kuin Herakleitoksenkin aikaan – on maailma, ja kaikki kokemukset ovat todellisia, koska ne ovat todellisuudesta. Avoimeen kasvattaminen ei tarkoita avointa kasvatusta, jollaista 1970-luvulla suosittiin, vaan omasta tarpeesta

lähtevää etsintää, joka antaa valinnan mahdollisuuden ja samalla mahdollisuuden löytää ne arvot, jotka aidosti nousevat olemisesta itsestään.

Miten tämä voisi käytännössä tapahtua? Nykyinen koululaitos instituutiona perustuu metafyyssiseen, olevasta itsestään jo irtautuneeseen tapaan selittää maailmaa eri tieteenalojen kautta, tarkoituksena sitoa opittu spiraalimaisesti yleiseen kehitypsykologiseen tietoon erityisesti lapsen kognitiivisesta kehityksestä. Tästä perustasta on tehtävä muutama huomio. Ensinnäkin, kouluinstituution perusoletus suhteessa maailmaan on jo vieraannuttava; maailma nähdään oman itsen ulkopuolisena objektina, jolle minä subjektina teen jotakin, koska maailma itsessään on kuin eloton materiaalimöykky. Luonnontieteet ovat opettaneet tämän tavan suhtautua maailmaan jo uuden ajan alusta lähtien, joskin jo paljon sitä ennen, Platonin aikana, ero minun ja muun välillä tuli ajattelussa vallitsevaksi. Toiseksi, psykologinen tieto ihmisen elämänkaaren kehitysvaiheista on alunperin länsimaisten luonnontieteilijöiden ja lääkäreiden kehittämää, havainnointiin ja testaukseen perustuvaa kvantitatiivista kokoavaa informaatiota, joka on pelkistetty teorioiksi, jotka eivät kuvaa itse kehitystä, (siis sitä, mitä tapahtuu) vaan sitä, millaisia kykyjä yksilön tulisi hallita kussakin elämänkaaren vaiheessa. Kolmanneksi, kuten hyvin tiedämme, niin kutsuttua normaalia ihmistä ei ole olemassakaan. Kun teorioita verrataan yksilön kehitykseen, voidaan väittää, että yksikään yksilö ei ole suoriutunut tyydyttävästi omaa elämänvaihettaan selittävästä kehitystehtävästä. Jokaisen ihmisen kohdalla voidaan väittää näin, sillä teoriat selittävät vain yleisiä säännönmukaisuuksia, jotka perustuvat jo lähtökohtaisesti ontuvaan taustatieteeseen. Tällä taustatieteellä tarkoitan psykologiaa, joka eittämättä on tuonut tieteen lähemmäs ihmistä, mutta tieteen - valmiiksi jo olemisesta vieraantuneen ajattelutavan - näkökulmasta, ei ihmisen. Psykologia tieteenä on tiedettä joka selittää ihmisen käyttäytymistä tiettyjen ennaltamäärättyjen puitteiden (kriteerien) kautta niin, että ihmisestä on tullut tutkimuskohde samalla tavalla kuin muustakin luonnosta. Psykologia ei todellakaan ole ainoa tieteenala joka näin toimii; itse asiassa sellaista tiedettä, mikä toimisi toisin, ei olekaan. Ongelmana psykologian kohdalla oikeastaan on, että psykologia tieteenä pyrkii olemaan se nimenomainen alue, joka paljastaa ihmisen ihmisyyden niin, että ihmisenä olemisen erityisluonne tulisi tieteellisen selittämisen kohteeksi. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus, joita kumpaakin psykologiassa käytetään, ovat erityyppisiä tapoja

ottaa selville asioita, mutta niitä yhdistää se perusta, alkuoletus, josta kummatkin kumpuavat: on mahdollista paljastaa todellisuus. Todellisuuden paljastamiseen käytetään välineitä, tutkimusmetodeja, joiden avulla saadaan selville asioita, joita voidaan sitten kuvailla ja selittää. Selville saadaan kuitenkin vain se, että joitakin asioita voidaan selittää (ei ymmärtää) tiettyjä välineitä käyttämällä. Todellisuus itsenänsä ei tässä paljastu, vaan vain todellisuuden SELITTÄMISEN eräs tietty tapa. Neljäntenä ja viimeisenä huomiona väitänkin, että kaikki tieteenalat, joita koulussa opetetaan (ja nekin joita ei opeteta), ovat vieraantuneet perustastaan – siis itse fysiksestä - niin paljon, että ne vievät meitä vain kauemmas omasta olemisestamme. Tähän kuuluu myös filosofia koulun oppiaineena. Filosofia itsessään on ihmettelyä, kyseenalaistamista ja ymmärtämisen yritystä ilman niitä rajoja, joita oppiaineissa asetetaan; tässä mielessä filosofia (edes) integroivana oppiaineena ei ole toteuttanut tarkoitustaan.

On sanomattakin selvää, että kouluinstituution, joka perustuu länsimaiseen metafysiseseen maailmankuvaan, romuttaminen on mahdotonta, josko kukaan sitä haluaisikaan. Meillä on siis nähdäkseni vain yksi tie, joka ei perustu uusiin todellisuuden paljastamisyrityksiin väkivalloin, vaan antaa olevan tulla meitä niin lähelle, että ymmärrämme oman ihmisyytemme paikkana, jossa todellisuus on omimmillaan läsnä. Heideggerin termi 'silleen jättäminen' kuvaa tätä tietä parhaimmin. Sen sijaan, että tekisimme jotakin luonnolle, siis kaikelle, joka on meidän ulkopuolellamme, voisimme palata niihin ongelmiin, joita tekemisemme on aiheuttanut. Samalla voisimme ymmärtää, että kaikki se tekeminen muulle on aiheuttanut samoja vaurioita meille itsellemme, koska olemme osa kaikkea muuta. Tämä palaaminen voi parhaimmillaan tuottaa meissä eksistentiaalisen tyhjön, joka mielestäni toimii alkuna uudelle ymmärrykselle, tajulle siitä, että joka paikassa henkivä pahan olon tunne on omaa alkuperäistä reaktiota maailmamme vaurioitumiselle. Me emme voi "korjata" maailmaa emmekä itseämme, koska jokainen korjaamisen yritys on yritystä soveltaa valmista mallia johonkin sellaiseen, joka ei ole koskaan valmis. Parasta olisi siis lähteä liikkeelle niistä itsestään nousevista huolenaiheista, joita me ja maailma ovat täynnä. Koulun perustana tulisikin olla selittämisen ja opettamisen sijaan huoli. Huoli, joka kumpuaa omasta tarpeestamme ymmärtää, mistä tässä kaikessa on kysymys. Huolikeskeinen ajattelutapa tarkoittaa sitä, että annamme itsellemme mahdollisuuden kääntyä muun

puoleen niin, että tunnemme aina vastuuta myös muiden olemassaolosta, emmekä toimi itsemme tai muiden puolesta niin, että peittäisimme huolen. Huolen peittämisellä tarkoitan sellaista toimintaa, jossa valmiita teorioita tai diagnooseja käytetään sapluunana, jonka läpi selitämme sen, mikä/joka on huolemme kohteena. Huoli ei myöskään tarkoita ryppyotsaista kaikesta huolehtimista, touhukasta toimimista, vaan huolen kantamista itsessäni, olemiseni osana. Se, mistä kulloinkin huolta kannan, on se paikka, missä aito kosketuspinta mahdollistaa yhteisen maailmassa-olemisen niin, että voimme kietoutua maailmaan toisiamme kannatellen. Maailma, muut ihmiset sen osana, kannattelee minua, koska minä olen osaltani myös kannattelemassa muuta.

Koulussa huolen tulisi näkyä monella tapaa; siinä, miten oppiaineissa lähdetään kunkin oppiaineen sisältöjen huolista, siinä, miten ymmärrämme eri oppiaineiden huoltenaiheiden olevan osa koko maailman kokonaisuutta, ja lopulta omaa vastuutamme tämän kannattelijoina. Erityisesti kuitenkin koulussa tulisi opiskella toinen toisemme kannattelua huolta kantamalla. Tällainen tapa ei ole helppo, mutta se ainoana mahdollistaa tunteen kotonaolosta: siinä, missä minä nyt olen, saan olla epätäydellisenä maailman osana maailmassa, joka on epätäydellinen, siis jatkuvasti muuttuva, eikä koskaan valmis. Maailma kannattelee minua, siis kantaa huolta minusta, joka paitsi olen kannateltavana, myös kannan maailmaa ja huolta osana itseäni.

Maailmassa-oleminen voisi siis olla yhtä aikaa sekä kannateltavana olemisen keveyttä että kokoaikaista välttämätöntä tietoisuutta – sietämättömyyttä – siitä, että minä osana maailmaa myös aina kannattelen muita. Kaikki se, mitä maailmassa muulle teen, teen myös itselleni osana maailmaa, ja kannan kaiken tämän väistämättömiä seurauksia myös oman aikani yli. Jäljempänä esitetty Herakleitoksen fragmentti kuvaa tätä oivallusta. Fragmenttia on kuitenkin turha tulkita negatiiviseksi maailmanlopun ennustukseksi. Sen sijaan meidän tulisi ymmärtää se viisaus, joka fragmenttiin sisältyy, ja ottaa tämä viisaus omaan elämäämme olennaisesti kuuluvana syvänä totuutena, joka voi avata uusia suuntia olemassaolomme ymmärtämiseen. Herakleitoksen sanoin:

”Se, mikä ihmisessä on, koituu hänen kohtalokseen” (Saarikoski 1971, s. 47).

VIITTEET

1 jatkossa käytän maailmassa olemisen käsitettä tarkoituksellisesti yhdyssanana osoittamaan ontisen ja metafyyssisen asenteen eroa niin, että maailmassa-oleminen käsitettäisiin olevan itsensä tapahtumisen prosessina ja ihmisen siihen erottamattomasti kuuluvana, erotuksena maailman ja olemisen välisestä metafyyssisestä erottelusta.

2 engl. mentality= mielen/hengen laatu. Sana sinänsä ei kerro mitään tarkkaa kuvausta jokaisen ihmisen sisäisestä tavasta ymmärtää maailmaa, joten käytän tarkoituksella suomentamatonta muotoa.

3 Kirjassaan *Der Wille zum Sinn* (Tahto tarkoitukseen) Viktor E. Frankl esittää kymmenen teesiä ihmisestä Nämä kymmenen teesiä määrittelevät logoterapian ihmiskäsityksen (Frankl 1991, 108-118).. Frankl julkaisi teesit ensimmäisen kerran vuonna 1951 teoksessaan *Logos und Existenz* (Wien: Amandus Verlag, s. 47-64). Uudistetussa muodossa hän julkaisi ne *Der Wille zum Sinn* -teoksessaan (s. 108-118).

1. Ihminen on jakomaton kokonaisuus

2. Ihminen on yksilö

3. Yksilö on ainutlaatuinen

4. Ihminen on henkinen

5. Ihminen on eksistentiaalinen

6. Ihmisen olemista määrää 'minä', eikä 'se'.

7. Ihminen ei ole vain yksilö ja kokonaisuus

8. Ihminen on dynaaminen.

9. Ihminen on itsestään johonkin itsensä ulkopuoliseen suuntautuva.

10. Ihmisyys toteutuu ihmisen transendenssista

4 Logoteoria on laajempi, mm. Timo Purjon käyttämä käsite siitä filosofisesta tulkinnasta, jolla Frankl'in logoterapiaa tulkitaan. Logoteoria käyttää fenomenologis-eksistentiaalista tulkintatapaa avatakseen Frankl'in logoterapian käsitteistön ja tuo laajempaa näkökulmaa franklilaiseen logoterapiaan.

5 T. Purjo 2010: Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen, väitös 2010

KIRJALLISUUS

Aristoteles

1989: Nikomakhoksen etiikka, Gaudeamus Oy, Helsinki

1990: Metafysiikka, Gaudeamus Oy, Helsinki

Aspelin, G.

1963: Ajatuksen tiet, Werner Söderström Oy, Helsinki

Eliade, M.

1985: Cosmos and history: The Myth of the Eternal Return, Garland Publishing Inc., New York & London

Frankl, V.

1978: Ihmisyyden rajalla, Otava, Keuruu

1988: The Will to Meaning, Meridian Printing, USA

Menge-Güthling

1967: Langenscheidts Grosswörterbuch der griegischen und deutschen Sprache, Langenscheidt, Berlin – München – Zürich

Purjo, T.

2010: Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen – Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere

2012: Viktor Franklin Logoteoria – tie arvopitoiseen ja tarkoituksentäyteiseen elämään, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere

2012-2013: Associate in Logotherapy – koulutusmateriaali, Tampere

Rauhala, L.

1993: Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä, Tampereen Yliopistopaino, jäljennepalvelu, Fitty vol. 41, Tampere

Saarikoski, P. (toim.)

1971: Herakleitos – Yksi ja sama, aforismeja, Otava, Keuruu

Satulehto, M.

1992: Elämismaailma tieteiden perustana – Edmund Husserlin tieteen filosofia, Tampereen Yliopistopaino, jäljennepalvelu, Fitty vol. 33, Tampere

Sollamo, R. (toim.)

1991: Paimentolaisten uskonnosta kirkkolaitokseksi, Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 55, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Tenkku, J.

1981: Vanhan- ja keskiajan moraalifilosofian historia, Gaudeamus Oy, Otaniemi

Varto, J.

1990: Herakleitoksen silta, Suomen filosofinen yhdistys (Muutos), Helsinki

1992: Kannettava filosofinen sanakirja, Tampereen Yliopistopaino, jäljennepalvelu, Fitty vol. 27, Tampere

1992: Fenomenologinen tieteen kritiikki, Tampereen Yliopistopaino, jäljennepalvelu, Fitty vol. 30, Tampere

1993: Tästä jonnekin muualle – polkuja Heideggerista, Tampereen Yliopistopaino, jäljennepalvelu, Fitty vol. 40, Tampere

